

"Jag är född 1885, så jag har ju inte så gamla minnen själv, men jag har hört en del från mina föräldrar och också en del, som de hade hört från sina föräldrars tid. Min mormor föddes här i denna stugan 1810, och min far föddes här uppe i Åby 1836. Sen är det ju många andra gamla, som jag har kommit i beröring med, för jag har inte bott någon annanstans än här i hela mitt liv. Jag är också född här.

Den här gården skall ha byggts 1804. Det var låga fönster med blyinfattade rutor förut, men annars är detta rum inte vidare ändrat. Fönsterna har varit sådana som de är nu så länge jag har levat. Loftet höjdes upp ungefär 1902, det höjdes så mycket som bjälkarnas tjocklek. De la' alltså till ett bjälklag, för de tyckte det var så drygt att gå böjda härinne. För den som bodde här först så gjorde det inte så mycket, för han var själv så liten till växten, men alla andra som kom in fick gå med ryggen böjd. Den första som bodde här var en liten skräddare, Hans Nilsson. Han gifte sig 1804 med min mormorsmor. Hon hade varit kammarjungfru hos riksdrotsen Carl Axel Wachtmeister på Årup. De hade inte fått namnet Trolle-Wachtmeister än då. Hon hette Kersti Larsdotter och var från Varend i Småland. När hon hade bröllop med denne här skräddaren, så bar

hon något de kallar för fälttecken. Det är en sorts orden som Värends kvinnor har rätt att bära efter en kvinna som hette Blenda. Hon stod i spetsen för kvinnorna i Varend en gång i tiden, när det var några strider med danskarna. De säger att kvinnorna betvang danskarna genom att ge dem mat, och sen tog karlarna hand om dem. Så det var aldrig någon strid. Det där fälttecknet var gjort av ett stort brett sidenband i röda och gröna färger och så var det silvertofsar på det. Min mormorsmor bar det nog bara på sitt bröllop. Sen lämnade hon det i arv till min mormor, som förvarade det här. Hon levde till 1900, då var hon 90 år, men hon lämnade det ifrån sig 1896 till en dotter, alltså en moster till mig, som bodde i Köpenhamn. Och där finns det nog ännu.

Kanske bröllopet hölls på Årup eller Trolle Ljungby, det vet jag inte så noga. Skräddaren Hans Nilsson var från Listerlandet i Blekinge. Hur han kunde komma att bosätta sig här, vet jag inte. Här var det skog förut på den här platsen. 'Läktern' som taket skulle läggas på är huggen här ute. Det var mest björk och al. Det fästes med träproppar och inte med spik. Det mesta av loftbräderna fästes med trädubbar i stället för med spik, för det var så förfärligt ont om järn den gången

huset byggdes. Allt skulle formas hos smeden då. Vi hade en som bodde här på andra sidan gatan. Den siste, som bodde där, var smeden Herrström, men det är länge sen nu. Han hade en dotter, som bodde uppe i Ivetofta. Där var smedja också på den tiden, men den revs undan sen. Hon bodde där åtminstone 1900.

Här var bara tak av rörvass eller halm förut. Kanske de hade halm från början och rörvass sedan, det vet jag inte säkert. Plåttaket som nu är har varit på i 10 år kanske. Det har lagts på ett stycke undan för undan. Tegeltak har inte funnits här i byn förrän de sista 15 åren allra högst. Förändringen har gått från halmtak till tak av rörvass, om man undantar den sista tiden. Halm var bara nödfallsutväg. När de tröskade med slaga förr så fick de halm, som var bra att ha till taken, men sen när tröskverken började bli allmänna, så kunde man knappt använda halmen, för den trasades sönder. De fann visserligen på en sorts cylinderformad tröska, där man kunde lägga in nekarna på tvären i stället för på längden, för att slippa hugga sönder halmstråna, men det var ändå bättre att ha rörvass. Det var i allmänhet en tröskvandring, som drogs av hästar. Det var inte bättre med halm än med rörvass, och därför tog de mer vass, för det var ju också ganska lätt att komma åt. Ur brandsynpunkt

så är det lika dyrt, men egentligen så är det förbjudet alltsammans nu, för brandförsäkringsbolagen sätter så hög brandstod på de där taken.

Min morfar arrenderade jord uppe i Ivetofta vid Levra-sjön och där kunde man hösta rörvass. Somt av rörvasshösten hörde till bostället i Ivetofta. Bönderna där tvingade kaptenen som hade bostället på sin tid att dela ut rörvasshösten på en lång sträcka, så det blev något till alla, annars hade han haft nästan hela sjön för sig. Jag vet inte säkert vilken kapten det var. Det har hänt före 1856 åtminstone, det där, för när min morfar arrenderade jord däruppe, så hade den där delningen skett. När bostället lades ut till egna hem för åtminstone trettio år sen så fick Nils Svensson uppåt Norreskogs-kanten hela vassskiftet. Min morfars jord, den han arrenderade, låg på ett par tre ställen, bl.a. hörde det en del av en torvmosse dit. Men på vårt skifte togs det ingen torv förrän nu ungefär 1918. Då var torven uppskuren och använd på de flesta andra ställen. En lantbrukare, som hette Edgar Håkansson fick köpa en remsa av greven på Årup, och han bröt upp torv och sålde till den som ville köpa, det var en kanske 10-12 meter bred remsa ända från vägen och så långt ut som de kan gå i vatten. Själva torvtäkten räckte

ut till vattnet, sen kom det blålera. Den var så seg, så det hände att hästarna sjönk ner. Då fick de ha häckar och doningar att 'asa' upp hästarna på. Vass tog de på vintern när det var hårdfruset i allmänhet. Jag har själv varit med och skurit rörvass på isen. Den som man fick då var ganska lätt att packa samman, för blad och utväxter trillade av när vassen frös, men i gengäld var den mera spröd än den som man skar av under vattnet, innan det frös till. En morbror till mig, som bodde i Allarp, brukade skära vass med en skära från sin båt. Det var andra som gjorde så med. Det var på hösten. Den var mera seg och motståndskraftig den vassen som man tog då.

Jag minns inte något annat än rödfärgade hus häromkring i äldre dar. Det känner jag inte till när de började rödfärga husen, det har varit före min tid. Men att de börjat måla husen i andra färger, det har ju varit under min tid. Det var i allmänhet när de börjat bygga lite finare och hade hyvlade bräder, när husen byggdes mer i villastil. Skulle de ha målning på ohyvlade bräder, så tog det så mycket färg och blev inte blankt heller. När det inte var så dyrt längre att få bräderna hyvlade, så började de användas allmänt."

"Den gamla byn (Åby) låg där uppe på backen i sträckning norr-söder. Här bortåt låg ett soldattorp, där det bodde en soldat Løj, och så var det en trädgårdsmästarbostad också. Men annars var det inte många som bodde på den "sure" jorden. Årups slott byggde en rad stathus på vägen mot skolan. De byggdes som bostäder för statdrängarnas hustrur och barn, för drängarna låg själva i 'hästastallet' som regel, så det var inte riktigt som vanliga statare. Drängarna fick mat vid gården. Det var en särskild kvinna där som kokade mat åt dem. Den sista som var där kallade de för 'Dränga-Hanna'. Hon fick heta så för hon lagade mat åt alla ryktare och "huggedrängar" och andra på gården. Innan slottsvillan var byggd, så hade de bara ett reveterat trähus till mangårdsbyggnad.

Stathusen låg bort mot skolan. De är ju delvis kvar, fast inget är som det var då. Hustrurna och barnen fick gå ner i drängköket och äta upp resterna. Varje kväll fick statfolket korngrynsgröt. När min mor var liten, så bodde hon i Oskar Håkanssons gård, det är en del av Ivetofta nr 10, för hennes far arrenderade den. Hon talade om att han brukade säga "nu gick grödaedarna hem", när han hade 'gått kreaturen' om kvällarna. Statdrängarna sjöng när de gick hem, så det hördes ända bort

till dem. Men hon sa' att det underligaste hon mindes det var när nattvakten på Årup gick hem till Grödbby en julnatt. Då gick vägen förbi där hon bodde, snett över lyckorna till Brant-halla. När vakten skulle gå hem, så bar han en hög hatt i handen och sjöng julpsalmerna högt när han gick förbi. Nattvakten skulle vakta på Årup från 10 på kvällen till 4 på morgonen, och varje timma gick han upp till slottet och sjöng ut klockslagen. Sen under mellantiden skulle han gå igenom alla stallen, hästastallen och fårastallen och alltsammans och göra en lov ner mot det de kallade för tröskeverket och titta efter om allt var som det skulle. Den sista nattvakten som var där hette Nils Agrell i Krogstorp. Han slutade väl för 30 år sen eller något, och sen har det inte varit någon mer.

Det har 'nok' varit i början av förra århundradet att de uppförde stathusen här. Det närmaste brann för ungefär 80-90 år sen, och då var det en flicka som blev innebränd. Drängarna skulle ha bröd för sitt arbete. Det delades ut en gång i veckan, och då hade de särskilt skåp var och en, där de la' in brödkakorna. För det mesta var det mer än nog. De som hade familjer köpte av de andra och tog med sig hem. Det var inte så många statdrängar. Gården var inte stor då. De första stathusen nere vid Årup byggdes 1872. De var av rent tegel ända till

för 3-4 år sen vid den sista restaureringen, då de kalkrappades. Och då blev också årtalen utplånade. Förut kunde man se att det stod A.K.T.W. 1872 utanpå. Det var landshövdingen Axel Knut Trolle Wachtmeister.

De gamla stathusen här neråt uppfördes i korsvirke, men nu är de kalkrappade, de som finns kvar.

Riksdrotsen Carl Axel Wachtmeister hade fått arva Årup efter en Magdalena Coyet. Riksdrotsens son Hans Gabriel, som kallades excellensen, var gift tre gånger, sista gången med en Trolle från Trolleberg utanför Lund. Och det var då som det bestämdes att gården skulle bli fideikommiss i släkten Trolle-Wachtmeister. Excellensen var kemist och vetenskapsman och umgicks med Berzelius. Han hade ett laboratorium på Årup, där han höll på med alla möjliga experiment med deglar och retorter. Ingen främmande fick komma in där, inte ens hans hustru, bara den som kom med ved till honom. Landshövdingen har man inte talat så mycket om, han var väl kanske inte så lärd som de andra. Han åkte alltid efter fyra hästar och bodde mycket nere i Varje. De berättade om hans grevinna, att hon hade rott ut på sjön en gång för att bada, och när hon tog av sig korsetten, så hade hon stora märken på kroppen efter järnspiralerna i den. Det var



ACC. N:R

M. 11269 :9

FOLKLIVS-  
ARKIVET  
LUND

smeden på Årup, som hade smitt ställningen till den, och hon var väl tvungen att snöra sig i den för att följa tidens mod.

Innan slottsvillan på Årup byggdes, hade de ett envåningshus, kalkrappat med tegeltak. Det var liksom tre längor."

"När de skulle bryta upp stenarna på lyckorna förr, så hade de flera metoder innan de började spränga med krut. Dels så grävde de runt stenarna, och dels använde de hävstänger för att bända upp dem. Det var järnstänger som de härdade och stålade på änden. De hade många stenborr också. Sprängt med krut har de gjort sen åtminstone förra århundradets början. De hämtade krutet på Torsebro, en mil från Kristianstad. Där var ett krutbruk förr. Jag minns inte det förstås. Den som har varit mest omtalad för att han sprängde sten hette Erik Munter. Jag kan inte säga om han var vanlig soldat eller dragon, men något sådant var det. Han bodde i Råby och har sprängt till många. På den tiden var det ju så att bönderna skulle underhålla soldaterna. Det var både infanterister och dragoner och husarer förr. Och så hade de ju ryttare också.

Här på orten var det inte som värst med sten, men runt om så finns det ju gott om det. De skämtade om de där stenarna många gånger. I Edenryd var det en man som hade ett hemman med särskilt steniga lyckor. En dag hade mannen gått och årderkört hela dagen utan att han kunde 'gömma' årderbillen någonsans, och då utbrast han: "Här har fan ramlat omkull med säälöben!" De menade, att det var en behornad potentat, som hade trillat omkull när han var ute och sådde. När de sådde så hade

de säden i en låda, en del sådde med båda händerna och en del med bara en hand. Det är en hel del som får sås för hand ännu, för det går inte på annat vis, för det är så stenigt.

De har skurit säden här både med skära och med lie. Vi har till och med en skära kvar, som tillhört Hans Nilsson, skräddaren som byggde det här huset. Råg och vete skulle de alltid skära med skära. Det var ju brödet, det, och då gick det inte an att spilla något ax. Lie använde de till sådant som det inte var så noga med. Trampa på brödet, det var ju en stor synd det. De använde skära även där det inte var stenigt, de var så invanda vid vördnaden för brödet, så de kunde inte tänka på det som var mest bekvämt. Det var i allmänhet kvinnor som skar. Men karlar gjorde det också ibland. Den här skräddaren gjorde det väl själv, eftersom det står hans initialer i skaftet. Men han var ju inte stor till växten, så det var väl lättare för honom. Han måste väl ha varit född på Gustav III:s tid, eftersom han gifte sig 1804.

Någon särskild binäring vet jag inte att det varit här. Innan husbehovsbränningen blev förbjuden, så brände de brännvin. Min morfar brände brännvin om vintrarna och var gråstensmurare och byggnadsarbetare på somrarna. Sen här han hade fa-

milj, så blev han jordbrukare på ett ställe, som Oskar Håkansson har nu.

I början av 1800-talet körde de bara med årder här. Ingen plog av någon sort nyttjades här i byn då. Träplogar med järnbeslag har de använt sen jag var barn förstås,

De hade slagen kalk förr till murbruk. Den 'hållde' bättre än den de har nu för tiden. Och så hade de järnskodda klubbor med långa skaft till att stå och arbeta det där bruket med. Det var likadant med lera. De kallades kalk-kölor och var något böjda. De var spetsiga i ena ändan och trubbiga i den andra. Skaftet gick snett in i klubban. Min morfar var gråstensmurare, så vi hade två sådana där här på gården. När de skulle mura med lera i stället för med kalk, fick de röra om grundligt. Till själva murningen hade de murslev.

Herrarna på gårdarna skrev förr efter hantverkare från Tyskland, när de skulle ha något fint arbete gjort. Här hemma så var det så förfärligt klumpigt det de gjorde. Den första järnskodda eller som de sa 'kringskodda vagnen hade de i Ivetofte på det ställe, som Anders Olsson nu har. Det var hans far som hade den. Det var den förnämste bonden här i församlingen på den tiden. Det var väl på 1860-talet de fick den där

vagnen. Den väckte sådant uppseende, så när de hade kört till sockerbrukskvarnen så var det många som kom dit och tittade.

Det har varit sockerbruk förut där som häradsdomare Westesson bor. De gjorde råsocker av betor, som till största delen kom från Näsrum. Men sockret blev för mjukt, det stelnade inte. De hade väl ingen kalk i det kanske. Så det blev inget vidare med det där sockerbruket. De hade sockertoppsformar och en hel del annan attiralj där."

"Den gamla byn upplöstes 1838. Min farfar hade Norregården på den tiden. Min far flyttade till Edenryd, för åkerjorden till Årup skulle utvidgas. Han var tvungen att flytta. Ville greven det, så var det bara att ge sig i väg.

1838 begynte de att riva ner byn. Då tog de det virke, som var användbart, till att bygga torpställen med.

Ungefär vart femte år på sommaren kom en salpetersjudare och såg ut stallgolv hos bönderna, som skulle brytas upp och användas till salpetersjudning. Det såg de naturligtvis inte gärna, bönderna, utan de som hade råd mutade nog salpetersjudaren med en slant för att han skulle låta deras vara i fred, och så gick han till någon som inte hade pengar till mutor. De där stallgolven var av jord och de blev så småningom impregnerade med kväve. Ju mer kväve det var i jorden, desto bättre salpeter fick man. Det användes till kruttillverkningen. Ingen fick sätta sig emot det där, för då hade han fått kronobetjäningen på sig. Kokningen fick salpetersjudaren själv styra om. Han bodde väl på något ställe i församlingen. Jag vet inte, om han bodde i Edenryd möjligen, för där bor det folk som härstammar från den siste salpetersjudaren Olof Nilsson.

Sotare vet jag inte om det var någon särskild här i byn.

Det kom ibland en som hette Karl Nilsson från Gualöv. Han var inte murare annars. För det mesta så sotade de själva, det var inte så svårt. Den där sotaren minns jag frågade alltid om han kunde få ett rätt ägg, när han kom. Han var egentligen född här i byn. Nu är han död sen många år.

Rackaren bodde här i Gualöv. Det var förresten två stycken. De hette Kristoffer och Dahlberg. Kristoffer var väl egentligen ett 'opassligt' namn för en rackare, för det skulle ju vara ett heligt namn, det. Rackaren skulle slakta hästar och utföra kastrering på hästar och göra en del sådant som veterinären nu får göra. Det var inte mer än huden som hade något värde på hästen. Ingen vanlig människa ville befatta sig med sådant där göra, det tyckte de var både synd och skam. Folk hade väl fått en sådan avsky för en, om man hade gjort sådant arbete. De var inte vana vid det. I Kina är det så än i dag. Där kommer hästen snart sagt näst intill människan. Det håller de på än i dag, såvitt det inte har blivit någon ändring nu sen det kom bolsjeviker dit. Det var inte sagt att det var rackaren själv som utförde arbetet, Dahlberg vet jag hade någon betjänt eller dräng med sig som skulle utföra det. Folk påstår, att de här rackarna härstammade från Ryssland, att de skulle kommit hit

ACC. N:R M. 11269:16

FOLKLIVS-  
ARKIVET  
LUND

efter något krig och att de fick ta det arbete de kunde få. I Ryssland kanske de inte heller hade samma avsky för det, så de kunde göra det utan något samvetstvang.

På de ställen som rackaren anlätades skulle bönderna hjälpa till med att fodra hans häst, för han skulle ha häst och vagn, så han kunde ha sina redskap med sig när han kom. Bönderna skulle släppa till hö och halm. Sådan var lagen inom byarna, det har de gjort sedan jag begynte att minnas. Men sen det blev bofast veterinär i Sölvesborg har det upphört, och det är väl ungefär 50 år sedan. Veterinärerna var ju vetenskapligt bildade, så de hade väl ingen avsky för varken det ena eller det andra."



"Ibland kom det luffare, och de hade allt möjligt att berätta. De fick ligga på golvet eller också ute i logen eller någon annanstans. Men de jag såg låg här i stugan. De bäddade med halm. Men något sådant har det inte varit sen detta århundrade började. Det var inte bara luffare som kom utan gesäller och alla möjliga. Sjömän var det också ibland. På den tiden skulle gesällerna ut och resa, och de hade ju inga pengar, så de fick ta det lite som det blev. Det kom handelsmän också, som sålde vävskedar och borstar. En del kom från Småland, troligen från Ölnehult - de kunde ju inte vara så långt bort ifrån, och sålde våfflor. De hade liksom avlångt fyrkantiga korgar av spån till våfflorna. Där kunde de inte klämmas sönder, de var ju annars så sköra. Våfflorna såldes i förpackningar om tio i var.

De som sålde vävskedar och borstar vet jag inte var de var ifrån. Det går en rolig historia om en knalle, som var i Grödbby. På ett husmansställe där bodde det en sjöman, och en gång när han kom hem, så låg hans hustru och födde tvillingar. Hon hade fått sitt förra barn, när han var hemma, så han visste ju att det inte var hans barn, det här. I stället för att reso-

ACC. N:R M. 11269:18

FOLKLIVS-  
ARKIVET  
LUND

nera något om saken gick han raka vägen till prästen och frågade om han ville komma hem och döpa 'några stycken boråsare'.  
"Det var två stycken komna, innan jag gick hemifrån."

"Min farfarsmor, som de kallade för Norrgårds-Kerstin, var med om när Smålands ryttare kom hem från pommerska kriget. Då drog de här förbi. De hade pommerska 'pärer' i sina taskor, men dem delade de inte med sig av till folket utan gömde dem tills de kom hem. Det har väl varit 1774. Hon var naturligtvis bara barnet då. Potatisen spreds ju på sätt och vis genom soldaterna, men det var ingen här som fick något av det. Den första potatisen som kom här i byn hade de fått vid något fiskeläge bort i Blekinge. Det var nog i slutet på 1700-talet.

Norrgårds-Kerstin talade också om att de haft troppinkvartering en gång. Det var på julafton, och de kokte gröt tre gånger om, men fick själva inte ett smul. Det var väl en 20-30 karlar, och de var tvungna att förpläga dem, det hörde till. Och det var bäst för dem själva att göra det på bästa vis, för annars kunde befälet klaga, och då blev det inte roligt för bönderna. Bara soldaterna fick, så var det inte så noga om de själva blev utan. De fick väl lite betält för det. Hon berättade väl det här för min farfar och dem som fick gården efter henne. På den tiden så satt de mycket mer och berättade för varandra än nu. Det fanns ju inga förströelser just och inga böcker i allmänhet. Var det några, så var det religiösa skrifter. Så

de berättade i stället på kvällarna, i halvmörkret. I början av 1800-talet använde de stickor till belysning. Då fick någon sitta och passa så länge de skulle vara uppe på kvällen. Stickorna var antingen av furu eller björk, som de skurit ut tunna långa skåror ur. Det blev inte så mycket rök av björk, men något blir det ju i alla fall. Och det gjorde ingenting att det blev svart, för loftet skulle vara svart i alla fall på den tiden. De smorde på något för att det skulle bli svart, så det gjorde ingenting med röken på så vis.

Det var en som de kallade Vagn eller Vagn-Nisse, och det var i hans täppa, som de första potatisarna planterades här i byn. Det är väl 150 år sen nu. De lämnade nog inte några från sig genast, men så småningom kom det väl från andra håll med, det kan jag inte säga så noga. Men jag har hört att det skulle ha varit så rikliga skördar de första åren, när det var jungfrulig mark här. Det var ju inte sådana mängder som odlades som man har nu för tiden, men ändå blev det så mycket härute på lyckorna i början.

1867-68 var det hungersnöd här, men jag minns ju inte själv något om det, det har mina föräldrar berättat. Det var

många som dog för att de åt otjänlig föda. Men häromkring var det nog inte så många, för de som hade anställning vid Årup hade det nog lite lättare än andra då. Vid Årup så fällde de al-träd vid ån och tog blomsterknopparna. De torkades och maldes. De var liksom små slån, som man kunde äta. Sådant fick de ha och blanda med korn och havre. Och så delades det ut träd i furuskogen vid Gualöv, där de fick skala av barken. Det fina vita som ligger innanför den hårda barken hackade de sönder och malde till mjöl, och för att de inte skulle få alltför svår förstopning, så fick de öljäst, som blir när man brygger dricka. Det verkade laxerande.

Andra fattiga människor fick stryka omkring på vägarna och tigga. De flesta kom uppifrån Småland.

När min mormor tjänade på Årup 1833 eller 1834, så var det också hungersnöd. Då fick hushållerskan tillsägelse att hon på inga villkor fick lämna mer än en liten, liten fyrkantig bit av en brödkaka till tiggarna, hur många det än var. Hon gav visst mer till någon, och då var det närapå att hon hade blivit avskedad. Min mormor kom ihåg den där hushållerskan, för att hon hade ett så egendomligt lyte, hon var nämligen björnfotad. Det var ju björnar här i närheten förr i världen och vargar,

som sprang här, när detta huset byggdes. Det var då när det bara fanns ett soldattorp och en trädgårdsmästarbostad här i närheten. En gång skulle min mormor ett ärende över till trädgårdsmästaren, och då stannade hennes syster vid grinden och väntade. De fick ju vara så noga med att ha betesmarkerna stängda mot skogen. Då när min mormor kom ut från huset, så fick hon se att den lilla systemen stod och strök en varg över nosen. Men det hände ingenting med flickan, för det var på sommaren och vargen var inte hungrig. Det kan väl ha varit ungefär 1814 eller så. När kreaturen i byn dog, så la' man dem på gödselhögarna eller 'asade' ut dem på fälten, så björnar eller vargar eller korpar fick äta upp dem. Hästar skulle de förstås helst gräva ner. När min mormor tjänste hos en bonde i Krogstorp, hade hon fått en tvåårs häst till skänks av bonden, om hon velat ha den, för han hade inget foder att ge den. Och att vända sig till rackaren hade bara kostat honom pengar. Brunnarna torkade ut, och många hästar blev liggande vid vattningsplatsen och orkade inte hem."

"Hans Nilsson, som byggde den här stugan, var byskräddare. I Ivetofta bodde en häradsskräddare, och han tyckte inte om att byskräddaren sydde här utan sträckte upp honom emellanåt. Men han fortsatte nog att sy ändå. Häradsskräddaren hade liksom kronans rättigheter till att ta honom i upptuktelse. Men sen han blev gammal, Hans Nilsson, så kunde han väl inte som i unga dar. Huset, som häradsskräddaren bodde i, är väl där alltså. Det ligger vid Smedåkravägen. Det var inte bara mästern själv utan det fick vara flera stycken där.

Pressjärnet och saxen och någon mera doning har vi kvar här i huset sedan Hans Nilssons tid. Saxen har vi till och med klippt plåt med.

I den här stugan har det sytts både prästakappor och mycket annat. På den tiden satt de ju mycket ute och åkte efter vagn, och då fick de lov att ha rymliga kläder. Till prästakapporna fanns det inget bord stort nog, utan då fick han hålla till på golvet och bre' ut tygbitarna. Han sydde allt för hand. Någon symaskin fanns inte då. Han sydde annat med, men de som kom efter honom mindes särskilt när han sydde de stora prästakapporna."

"Här uppe i byn är en stubbe av en ask. Det var den gamla byasken, byns vårdträd, som fälldes för några år sedan. Där bakom låg bystenen, en stor sten dit alla bönder samlades, när det var så att åldermannen blåste i byhornet. Men de har tagit många kubikmeter av den stenen under årens lopp. Förr var den så stor som hälften av stugan. Stor och platt var den, och alla bönder skulle stå på den ifall det skulle vara giltigt.

När ålderman stod på stenen och blåste, så kunde det höras av alla i byn, och då skulle en från varje ställe dit och höra vad det var fråga om. Det kunde vara när fjärdingsman eller länsman kom eller det hade kommit påbud av något slag. Men på den tiden kunde de inte läsa eller skriva så som nu, utan var och en hade sitt bomärke i stället, som de undertecknade med. Någon vidare protokollsförare fanns inte, om inte kronans man kanske skrev något.

Byhornet var av koppar. Det förvarades på senare år i vagnslidret på Årup, men därifrån försvann det sen. Och det kanske kom till Trolle-Ljungby, jag vet inte. Kanske det blev stulet. Det hade ju i alla fall ett visst skrotvärde, även om de inte betraktade antikvärdet för något. Men koppar var det.



I Edenryd har de fortfarande byhornet kvar. Det är hos en som heter Per Svensson. Det var kopparhorn överallt här i trakten. Bort i Grödbby hade de också sådant. Det är inte vilken som helst, som kan blåsa i hornet så det hörs. Det talade jag med kyrkvärden om för ett par år sen. Han berättade om en som hette Nils Nilsson, att han kunde blåsa så det 'lurade' i öronen. När det blev eldsvåda så skulle de självfallet blåsa i luren. Kyrkvärden sa' att ingen kunde blåsa så det hördes nu för tiden. Nils Nilsson bodde vid Branthalla. Hans son Nils Persson lever nu och har egen gård borta vid Råbyvägen.

Denna byn och Krogstorp blev skatteköpta av Coyets. Nu för tiden skulle man säga, att de lurade sig till dem. De som var skatteköpta, kallades åboar ändå, men de fick göra dagsverken till Årup, allt möjligt som skulle uträttas i jordbruket. Men det var ju inte så stort på den tiden. Bönderna var naturligtvis rädda att bli skatteköpta. Jag hörde talas om några karlar som stod och tröskade på en loge intill en väg, där excellensen på Årup kom ridande i sällskap med presidenten för Skåne och Blekinge hovrätt. De höll upp med att tröska, medan herrarna passerade, och då hörde de excellensen säga till presidenten: "Den här gården ska jag skatteköpa nästa gång jag kom-

mer till Stockholm." Så snart de hade ridit sin väg, sprang karlarna in till bonden och talade om vad de hört, och han rustade sig genast och skaffade pengar och fort till Stockholm, så han kom före excellensen och hindrade det hela.

Åldermansgille har jag inte hört talas om just här i byn. Men i Edenryd och Krogstorp har de haft sådana i sen tid. I Edenryd har de kista med papper, som hör till byn och det där byahornet och karta över byn med, förstås. Där har de haft förstamaj-gille till våra dagar. Jag vet inte om de har hållit upp med det än. Bort i Krogstorp var det mest torparna som kom samman, jag vet inte om bönderna var med där. Torparna hade gemensam betesmark vid sjön. De valde ålderman och det var han som skulle ha kalaset. Det var bestämt hur många liter brännvin de skulle köpa, och så skulle det vara vissa maträtter. Det skulle åtminstone vara äggakaka, och det var väl risgrynsgröt med. På sista tiden tyckte de visst det blev för dyrt att hålla kalas. I Edenryd väntade de de sista åren med majgillet tills sådden var klar, så det blev ibland inte förrän i mitten eller slutet av maj."

"Den förste doktorn här i trakten kom hit till Årup 1834. Han hette Jacobi och blev sen den förste doktorn i Sölvesborg. Han var dansk, från Köpenhamn. När han kom hit, så härjade koleran här, och det var därför som excellensen tog hit honom. Doktorn gav personalen order om hur de skulle förfara, om han själv blev sjuk. Det blev han också, men han klarade sig.

I Kristianstad fanns det läkare. Hade folk ingen möjlighet att få tag på läkare, så fick de självdö, som man brukar säga. Det var väl de som hade sina egna metoder mot sjukdomar också, men det var väl inte alltid de hjälpte. Blev de bra, så trodde de ju att det var den speciella kuren som hjälpt. Men de kunde ju ha blivit friska ändå. Engelska sjukan har man botat på särskilt sätt in i våra dagar, det har jag själv varit med om. Det var trätjära, som de blandade ihop och lade i en påse på magen på det sjuka barnet. Runt handelderna lindade de också linneremсор med den där tjärblandningen i. Sen fick de någon sorts gul saft, som väckte upp aptiten. Den såg ut som apelsin, men det var nog något sprit i den också, för när det blev dyrt att skaffa brännvin, så var det de som drack av den där saften. Sen kokte de kamomill, som de si-

lade från och hällde på literflaskor som medicin för att förbättra aptiten. Men det var ju inte alltid det kunde hjälpa riktigt. En som var kunnig i sådant där hette fru Silver. Hennes man var sjukvårdare vid något regemente, och jag vet inte, om hon kanske hade lärt något genom honom eller om hon lärt sig sjukvård innan, men emellertid så har hon kurerat många. Hon band på sådana där omslag.

Härnere var en smed, som hette Maurits Ljungberg. Hans hustru var kunnig i sådant där. Hon har kurerat mig med, när jag var en 16-17 år. När jag var en 15 år, så skadade jag mig en gång, när en häst föll i sken, och fick en 'knuta' i bröstet. Hon gjorde ingenting vid den, men jag hade samtidigt engelska sjukan. Ryggen började krokna på mig. Det var många som hade sjukan som barn, och sedan märktes det när ryggen skulle växa. Den beror på någon brist i födan. - Folk köpte den där medicinen på apoteken i stället för brännvin, men det blev förbjudet sen. Fru Ljungberg bodde i Ivetofta. Huset är nedrivet nu. Hennes kur varade visst tre veckor. När ryggen började krokna, så gjorde det ju ont, och då skulle den rättas till, medan tider var."

"Lövängar har nog funnits här förr, innan lerjorden blev uppodlad. Här var kärr från skolan ner mot Käsemöllan då, och där höstade de både gräs och vad det var för något. Nu sen det togs till åkerjord och kom att höra till Årup, så fick de anvisa bönderna någon plats, där de kunde få bete i stället till sina djur.

Det har varit vadställe norr om bron över ån till Årup, innan det gick någon bro där. Där skulle människorna rida eller gå över. De som hade till uppgift att bygga och underhålla bron fick jord som ersättning på ett ställe, som kallades 'Brostycket' för den skull. Det var öster om ån. På andra sidan bron var det mejeri i många år, det är ett tegelhus, som ligger borta några meter från bron. Men det har ju varit på senare tid. Förr så var det inte så mycket djur på Årup. Då hade de bränneri i stället, när det var tillåtet med hembränning.

När de tog löv till kreaturen, kunde de inte ta vilka träslag som helst. Bäst var ask, och det vill det gärna växa här."

"Det var nog bara på ett och annat ställe, som de hade klocka, väggur, förr. Omkring 1830 var det 9 bönder och 8 husmän här i byn, och av dem var det bara en bonde och en husman som hade klocka. Så det fanns bara 2 klockor i hela byn. Men de hade inte behov av någon klocka. Var det gudstjänst, så ringde kyrkklockorna. Och arbetet skulle de börja, när solen gick upp och sluta, när den gick ned. På vintern blev det ju kortare dag, men det jämnade ut sig över året. Vid Årup så ringde de i en klocka, som hördes så långt som arbetsfolket var. Klockan satt högt upp på ett hus, som kallades schäferiet. Där födde de upp får, merinofår. Ullen användes till att väva kläder av till krigsfolket. Det var excellensen som hade det där, men jag vet inte om det hade börjat redan under riksdrotsens tid kanske. 1807 står det på huset, tror jag. Murarna är kvar, men takstolen är betydligt högre nu."

"Ivön och Ivösjön skall ha sitt namn efter idgranen. Det har väl vuxit sådana här förr i världen. Det mesta som nu finns är vid prästgården i Österslöv, och den är visst planterad.

Det första sigillet från Ivetofta är från 1362, men då hette församlingen Yvetofta. Det sägs att den här kämpen Gänge Rolf från Fyn skall ha varit här och värvat ungdomar, som han fick med sig när han erövrade Normandie. Det finns nämligen en liten plats där, som heter Yvetot. I tidningen Idun hade de en artikel 1902 eller något senare om den där trakten, och där hade de fortfarande en man som bar kungatiteln, fast då 1902 var det bara en 10-12 års pojke, som var kung. Det var en fransk skald som skämtade om det där."